

O'ZBEKISTONDA ZAMONAVIY HAYKALTAROSHLIKNING O'RNI**Mamatov Ilyosjon****QDPI o'qtuvchisi**<https://doi.org/10.5281/zenodo.8084744>

O'rta Osiyo xalqlari bo'lgan O'zbekiston tarix va madaniyatga boy mamlakatdir. Mamlakat o'zining an'anaviy qo'l san'ati va san'at asarlari bilan mashhur, ammo zamonaviy haykaltaroshlik o'zbekistani san'atida ham jiddiy rol o'ynagan. O'zbekistondagi zamonaviy haykaltaroshlik mamlakat tarixiy-madaniy qissasi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan kreativ ifodaning hozirgi zamon shaklini ifodalaydi.

Zamonaviy haykaltaroshlikning o'rni

Zamonaviy haykaltaroshlik hozirgi zamon va zamonaviy dunyoni zamonaviy texnika va materiallar bilan aks ettiruvchi san'at turi sanaladi. O'zbekiston sharoitida zamonaviy haykaltaroshlik mamlakatning madaniy-badiiy o'ziga xosligini shakllantirishda alohida o'rin tutgan. Mamlakatning ko'plab zamonaviy haykallari uning boy tarixi va qadimiy urf-odatlariga hurmat bajo keltiradi.

O'zbekiston zamonaviy haykaltaroshlikka bag'ishlangan turli xil jamoat joylariga ega. Ommaviy bog'lar va maydonchalarda zamonaviy haykallar o'rnatilgan bo'lib, ular tashrif buyuruvchilar uchun muhim diqqatga sazovor joylar bo'lib xizmat qiladi. Bu haykallar shaharlarning ham dolzarb obidalariga aylandi va ular fuqarolik g'ururining muhim manbaiga aylandi.

O'zbekiston qadimgi Ipak yo'lidan o'tgan boy madaniy merosga ega bo'lib, u yerda dunyoning turli burchaklaridan sayyohlar va olimlar yig'ilgan. Mamlakatning zamonaviy haykaltaroshlari zamonaviy san'at shakllarini o'z ichiga olgan holda o'z ijodida an'anaviy motif va usullardan foydalanib, ushbu merosdan ilhom olishadi.

Mamlakatning zamonaviy haykaltaroshlari O'zbekistonning madaniy an'analarini olib, hozirgi zamon estetikasi bilan birlashtirib kelganlar. Haykallar endi ko'rish uchun faqat statik raqamlar emas, balki his-tuyg'ularni uyg'otadigan va intellektual nutqni qo'zg'atadigan instantsiyalar bo'lib xizmat qiladi. U haykaltaroshlarga san'at olamida yangi texnika, material va tushunchalarni tadqiq qilish uchun platforma taqdim etdi.

O'zbekistonning eng mashhur zamonaviy haykallaridan biri Toshkentdagi Mustaqillik monumentidir. Yodgorlik an'anaviy o'zbek libosini kiygan, globusni yuqoriga ko'targan qad ko'targan ayolning balandligi 45 metr bo'lgan haykaldir. Bu ramziy ma'noda mamlakat mustaqilligini ifodalaydi. Haykal 1993 yilda, mamlakatning Sovet Ittifoqidan mustaqilligidan bir yil o'tib yaratilgan. Yodgorlik O'zbekiston mustaqilligining xalqaro miqyosda tan olingan ramziga aylandi.

O'zbekistonning dunyo bo'ylab e'tiborni tortgan yana bir zamonaviy haykali Toshkentning markaziy maydonida joylashgan Amir Temur haykalidir. Bronza haykalda o'rta asr jangchisini oti dushman ustidan turgan holda tasvirlaydi. Haykal mamlakatning milliy o'zligi va O'zbekistonning boy tarixi ramziga aylandi.

Haykaltaroshlik - tasviriy san'atning bir turi bo'lib, lotincha «skulpo» so'zidan olingan bo'lib, qattiq materiallarga «qirqish, kesish, o'yish, tarashlash» orqali ishlov berish ma'nosini anglatadi. Haykaltaroshlik ishlov berish usullari hamda makonda ma'lum hajmga ega bo'lgan detallar, shakllar orqali tasvirlanadi. Uning «nafis haykaltaroshlik» turi ham mavjud. Bu usul haykaltaroshlikda «maishiy plastika» deb ataladi. Nafis haykaltaroshlik buyumlari o'zining

nafisligi, kichik o'lchamdali bilan ajralib turadi. Uni qo'lga olib ko'rish mumkin. Nafis haykaltaroshlikda kishining diqqatini o'ziga tezda jalb qiluvchi materiallardan: chinni, sopol, yog'och, metall va toshlarning qimmatbaho turlari, fil suyagi va shu kabilardan foydalaniladi. Haykaltaroshlikning maktab sharoitida keng tarqalgan turlaridan biri, loy yoki plastilin bilan ishlashdir. Ma'lumki, haykaltaroshlikni o'rganishda qalamtasvir alohida ahamiyat kasb etadi. San'at sirlarini o'rganishning keyingi bosqichi ham o'z samarasini bera boshladi. Albatta, ilm va san'atni o'rganish ustozlarning mehru mahoratlariga bog'liq. Ilhom Jabborov bilim yurti va san'at institutida ta'lim olgan yillaridayoq o'zining iqtidori bilan ajralib turar edi. Shuning uchun ham u yaratgan asarlar rang-barangligi, kompozitsiyalarga boyligi bilan ko'zga tashlanadi. Ayniqsa, uning «Hayol» nomli asari diqqatga sazovordir. Shunday qilib, Ilhom Jabborov o'ta rang-barang haykallar yarata boshladi. Haykaltarosh bir qator allomalar obrazini yaratishga muvaffaq boldi.

Haykaltaroshlik - tasviriy san'at turi; borliqni hajmli shakllarda, makonda uch o'lchamda tasvirlashga asoslanadi. Tasvir ob'yekti, asosan, inson; shuningdek, hayvonlar, tabiat va narsalar. Haykaltaroshlikning 2 asosiy ko'rinishi — aylanib kuzatish imkonini beruvchi dumaloq haykal hamda faqat bir tomondan ko'rishga mo'ljallangan bo'rtma tasvir relyef turiga farqlanadi. Relyef, o'z navbatida, yuzaga nisbatan bir oz bo'rttirib ishlanadigan barelyef hamda tasvir yuzaga nisbatan ancha bo'rttirib ishlanadigan gorelyefta bo'linadi; shuningdek nursoya o'yini hisobiga tasvir ko'zga tashlanadigan tekis yuzaga ishlanadigan yana o'yma ko'rinish mavjud. Haykaltaroshlikda ijodkor nursoya o'yinidan foydalanish orqali asarning ta'sir kuchini oshirishga erishadi. Bu ayniqsa monumental va bezak haykaltaroshlik asarlari uchun qo'l keladi, chunki maydon yoki hiyobonga o'rnatilgan haykalga ertalabki quyosh nurlari bir joziba bersa, kechki kun botish paytidan quyosh nurlari boshqacha bir fayz kiritadi. Haykaltaroshlikda insonning tashqi ko'rinishi, sokin yoki harakatdagi holatini aks ettirish bilan uning imkoniyati tugamaydi, asarda kechinmalar, hayajon, g'amginlik va boshqalar o'z ifodasini topadi.

Xulosa qilib, zamonaviy haykaltaroshlik O'zbekistonning badiiy va madaniy o'ziga xosligi uchun zarur rol o'ynagan. Mamlakat haykaltaroshlari o'z iste'dodlaridan foydalanib, qadimiy urf-odatlarini hozirgi zamon san'at shakllari bilan birlashtirib, yangi va hayajonli san'at asarlariga sabab bo'lishgan. Ushbu haykallarning jamoat joylarida o'rnatilishi xalqqa fuqarolik g'ururi va ilhom manbai bo'lib xizmat qiladi. Mamlakat tarixi va uning ijodkorlari iste'dodini hisobga olsak, zamonaviy haykaltaroshlik O'zbekiston ijodiy hayotida ham o'z o'rnini davom ettirishi shubhasiz.

References:

1. Mamatov, I., and A. Abdullayev. "COLOR INTERPRETATION OF FORM, COLOR HARMONY AND IMAGE INTEGRITY." *Academicia Globe: Inderscience Research* 3.9 (2022): 1-7.
2. Ilyosjon, Mamatov. "THE PLACE OF THE PENCIL DRAWING DIRECTION OF FINE ARTS IN SCHOOLS." *Open Access Repository* 9.2 (2023): 26-27.
3. Mamatov, I. "The process of depicting a still life consisting of geometric shapes." *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences* 12 (2022): 1-3.
4. Маматов, И., and А. Абдуллаев. "INSON QOMATINING TURLI RAKURS VA HOLATLARDA MAVZULI QALAMCHIZGILARI (MEHNAT JARAYONI, SPORT MUSOBAQALARI

VA SUYANIB TURGAN) CHIZISH ORQALI INSON TANA A'ZOLARI NISBATLARINI CHIZIQLI KONSTRUKTIV O'RGANISH." Uzbek Scholar Journal 8 (2022): 78-84.

5. Sarvinoz, S. O., and I. I. Mamatov. "ART CARPET WEAVING IS ONE OF THE FORCES THAT LIFT THE HUMAN MOOD." Экономика и социум 10 (77) (2020): 240-243.

6. Zokirova, Shaxloxon. "TASVIRIY SAN'AT O'QITISHDA NATYUMORT ISHLASH METODIKASI." Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования 2.6 (2023): 59-61.

7. Zokirova, Shaxloxon. "TASVIRIY SAN'ATDA MANZARA JANRI." Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 2.11 (2023): 28-31.

8. Zokirova, Shaxloxon. "TASVIRIY SAN'ATDA MANZARA JANRINING TUTGAN O'RNI." Естественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования 2.3 (2023): 57-59.

9. Shahlokhon, Zokirova. "Research of effective teaching methodologies of drawing lessons." Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching 20 (2023): 114-116.

INNOVATIVE
ACADEMY